

Aušros Vartų spinduliavimas į Europą

PREL. DOC. DR. VYTAUTAS VAIČIŪNAS

Lenkijoje, Liublino katalikiškajame universitete, 2004 m. lapkričio 19–20 d. vyko tarptautinis simpoziumas „Lenkija ir Lietuva – dvasinis paveldas Europoje“. Dalyvavo Liublino, Varšuvos, Krokuvos ir Kauno Vytauto Didžiojo universiteto teologai. „Aušros Vartų spinduliavimas į Europą“ buvo vienas iš simpoziume pateiktų pranešimų.

Aušros Vartų pamaldumo ištakos

Lietuvoje ypač yra žinomas Švč. Mergelės Marijos apsirėikimas Šiluvoje, kur Ji pasirodė piemenėliams. 1848 m. vyskupas Motiejus Valančius šį įvykį yra aprašęs savo Vyskupystės istorijoje, kaip įvykusį tikra faktą 17 a. pradžioje.

Šalia Šiluvos Dievo Motinos, vienas pačių žymiausių religinių centrų buvo 17 a. Vilniaus Aušros Vartų Motina. Dabartinis paveikslas jau 16 a. buvo žinomas, nors ir nėra jokios istoriškos atramos tvirtinti, kaip skambiai ir įdomiai beatrodyti, jog Aušros Vartų Madonos veido bruožai ešą modeliuoti iš Barboros Radvilaitės, jai dar gyvai esant 1540 m. (Barbora apie tą laiką buvo dar nežymi Trakų vaivados Goštauto dvidešimtmetė žmona).

Turime dvi prieštaraujantias nuomones. Viena: Aušros Vartų Madona – italų mokyklos, kita: daryta Krokuvėje. Dr. Meczslaw Skrudlik yra parašęs dvi studijas šiuo klausimu. Po daugelio tyrinėjimų Skrudlik priena išvadą, jog Aušros Vartų Madona esanti Krokuvos tapytojų darbas.

Ne visi autoriai yra vienodos nuomonės. Žymus Vilniaus meno specialistas J. Klosas aiškina, kad toji Madona priklausanti italų XVI vidurio mokyklai. Jis sako, kad paveikslas greičiausiai tapytas pačiame Vilniuje, kur Zigmanto Augusto dvare buvo ir italų tapytojų.

J. Remer 1927 m. atliko labai nuodugnią ir detalią šio paveiklo konservaciją. Buvo atlikta medžiagų analizė, studijuota tapybos technika, stilius ir t.t. Iš to buvo galima nustatyti, jog šis paveikslas tapytas italų stiliumi Vilniuje XVI amžiuje.

1934 m. Tadas Siczka parašė disertaciją apie Aušros Vartus Vilniuje. Jis pažymėjo, jog į Vilnių atvykę jėzuitai jau 1570 m. pakabino Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslą, melddami, kad būtų įveiktas mieste protestantizmas.

Formaliai Aušros Madonos garbinimas prasidėjo 1626 m., kai Vilniuje įsikūrė basiejį karmelitai.

T. Siczka pateikia, jog 1856 m. prie paveiklo buvo 1,438 vo-

ta. Iki 1844 m. jų padaugejo beveik dvigubai.

XX a., kopyčiai suteikiant dabartinę išvaizdą, pagal Helenos Shazammownos projektą, padengtas *art deco* stiliaus frizas, iškaltas 1932 m. Vilniuje, Kazimiero Malinowskio dirbtuvėje. Votais taip pat padengtos ir kopyčios sienos. Jie liudija, kiek patirta malonių iš Gailestingumo Motinos. Pirmasis žinomas votas padovanotas 1671 m. Vilniaus karmelito šv. Grigaliaus Hilario 1761 m. išleistoje knygelėje, pavadintoje *Relacija apie Švč. Mergelės Marijos paveikslą Aušros Vartuose prie Šv. Teresės basųjų karmelityų bažnyčios malonėmis garsėjantį, išliko keli senųjų stebuklų aprašymai.*

Velesniais laikais užrašytų oficialių liudijimų apie patirtas malones mažai išliko. Nežinia, kur dingę knygos, kuriose buvo registruojamos patirtos malonės ir paaukoti votai. Ši rašytinių šaltinių tyla paradoksalai – malonių liudijimai dengia visas kopyčios sienas. Daug jų taip pat saugoma Aušros Vartų lobyne.

1808 m. iš 37 sidabrinų votų buvo padirbtas pacifikalas kopyčiai. 1810 m. liturginiams indams panaudota net 100 senų XVIII a. votų.

Buvo atlikta tiksliai 1884–1927 m. votų registracija, liudijanti, kad tuomet buvo 2,539 votai. Ypač daug votų atsirado sukrėtimų ir karų laikotarpiams (1903–1906 ir 1911–1914 m.). Šiandien kopyčios lobyne saugoma daug iš užsienio atvykusių maldininkų dovanų Motinai Marijai.

A. Juškevičius ir J. Maceika (Vilnius, 163 psl.) rašo „Aplink paveikslą žitrovo dėmesį patraukia gausiai iškabinti įvairūs sidabriniai votai, kurių yra apie 14,000“.

Aušros Vartų pamaldumas šiandien

Kalbėti apie Švč. Mergelės Marijos garbinimą Lietuvoje, o ypač Lietuvai jau esant Europos Sąjungos nare ir kitų krikščioniškų tautų šeimoje, reišia prisiminti pakelių kopytėles su Sopulingosios Dievo Motinos statulelėmis, reišia atkurti anuos religinio uolumo vaizdus, kada seni ir jauni bažnyčiose ir namie per gegužines pamaldas ir įvairių Marijos švenčių progomis, meldavosi Dievo Motinai. Iš tolimiausių parapijų žmonės vykdavo į Marijos atlaidus Šiluvon, Žemaičių Kalvarijon, Pažaislin, į Aušros Vartus, Trakus, Krekenavą, Pivašiūnus.

Vilniaus kardinolas Juozas Audrys Bačkis sako: „Kai šventasis Tėvas Jonas Paulius II 1991 m. paskyrė mane Vilniaus arkivyskupu, patyriau didelę laimę ir džiaugsmą, galėdamas aplankyti Aušros Vartų šventovę Vilniuje ir pasivesti motiniškai Marijos globai“.

Aušros Vartų Dievo Motina Vilniuje.

Pirmos didelės iškilmės pagerbti Aušros Vartų Motiną surengtos po 1706 m. gegužės 18 d. Vilniaus gaisro. Nuo to laiko kasmet gegužės 18 d. prie Aušros Vartų savo noru rinkdavosi viso Vilniaus orkestrai ir griedavo Marijos garbei.

Nuo 1735 m. Aušros Vartuose lapkričio antrą savaitę pradėta švęsti Dievo Motinos Globos šventę.

Šiandien Aušros Vartų Marijos Globos atlaidai trunka aštuonias dienas ir vyksta tą lapkričio savaitę, į kurią patenka 16-oji mėnesio diena.

Prieš Verbų sekmadienį prie Aušros Vartų tradiciškai susiburia prekiautojai vilnietiškomis verbomis.

Aušros Vartus įvairiomis progomis lanko užsienio svečiai. Tarp jų ypač paminėtinas Lenkijos pirmas kardinolas Juzef Glemp. 1997 m. Aušros Vartuose lankėsi ir meldėsi Maskvos ir visos Rusijos patriarchas Aleksijus II.

Didžiausia šventė buvo popiežiaus Jono Pauliaus II apsilankymas, kai jis 1993 m. rugsėjo 4 d. su visais kalbėjo rožinį prie Gailestingumo Motinos paveiklo.

Aušros Vartai – tai tarsi visų tikinčiųjų vienybės vieta. Lietuvos, Lenkijos, Baltarusijos, Ukrainos ir kitų kraštų krikščionys susiburia, kad Mergelės Marijos akivaizdoje pasidalytų savo tikėjimu, viltimi ir meile.

Šv. Tėvo Jono Pauliaus II maldai Aušros Vartuose atminti sienoje prie galerijos įrengta atminimo lenta. Autorius Leonas Žuklys.

Tuometinis Krokuvos arkivyskupas, kardinolas Karolis Wojtyła, negavęs komunistinės valdžios leidimo atvykti pasi-melsti Aušros Vartuose, kaip savo atsidavimo Dievo Motinai ženklą, pasiuntė savo raudoną kardinolo piusę, o čia lankydamsis, jau kaip popiežius, jis padovanojo savo baltą popiežišką piusę ir rožinį, kurį tu-

rėjo vadovaudamas maldai.

Vatikane, Šv. Petro Bazilikos požemyje, 1970 m. liepos 6 d. konsekruota lietuvių kopyčia, apipavidalinta dailininko Vytauto Kazimiero Jonyno. Jos altoriuje – mozaikinis Aušros Vartų Gailestingumo Motinos atvaizdas, kurį pašventino popiežius Paulius VI. Viename kopyčios bareljefu pavaizduoti Vytautas Didysis (+ 1430) ir Lenkijos karalius Jogaila – Lietuvos ir Lenkijos valdovai, atnaujinę Lietuvos krikščioniškumą, prabėgus 120 metų po nelaimingai nutrukusio krikščionio Lietuvos karaliaus Mindaugo viešpatavimo.

Aušros Vartai pamažu tapo ir lenkų, ir lietuvių kovos už laisvę bei valstybingumą simboliu.

Vienas bendras lenkų ir lietuvių dalies bruožas – gausios žmonių tremtys ir emigracijos. Jose Aušros Vartų šventovė iškyla kaip prarastos tėvynės simbolis, o pamaldumas jų Dievo Motinai – kaip tautinio tapatumo ženklas ir vilties atrama.

Karų, politinių pervartų bei skurdo po pasaulį išblaškyti lietuviai ir Vilniaus krašte gyvenę lenkai rinkosi Aušros Vartų Mariją savo draugijų Globėja, meldė jos globos pabėgėlių stovyklose ir Sibiro tremtyje, kur galedami kūrė Gailestingumo Motinai skirtas bažnyčias. Aušros Vartų parapijos buvo įkurtos New York (JAV) ir Montrealyje (Kanadoje). Lenkai taip pat turi bažnyčių, dedikuotų Aušros Vartų Marijai. Daugelis bažnyčių turi Aušros Vartų Marijos paveikslų kopijas.

Ir sovietiniais laikais Aušros Vartai ypač buvo branginami. Kiek daug čia atvykdavo maldininkų iš visos Lietuvos, Lenkijos, Baltarusijos, Ukrainos, Latvijos ir Rusijos.

Po 1973 m. į atlaidus pradėjo organizuotai keliauti Eucharistijos bičiuliai – nelegalūs katalikų jaunimo organizacijos nariai.

Europa

Vyskupas Julijonas Steponavičius 1980 m. Aušros Vartuose šventė savo vyskupavimo 25–metį. 1957 m. jis buvo paskirtas Vilniaus arkivyskupijos apaštališkuoju administratoriumi, o 1961 m. valdžios iš-tremtas į mažą Žagarės miestelį. Tik 1988 m. pabaigoje jam buvo leista užimti Vilniaus vyskupijos apaštališkojo administratoriaus pareigas. 1989 m. vasario 7 d. popiežius Jonas Paulius II jį paskyrė Vilniaus ordinaru, kuriuo išbuvo iki mirties 1991 m. birželio 18 d.

1979 m. lapkričio 16 d. prie Aušros Vartų Marijos savo veiklos pirmas metines šventė Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas.

Per visą XX a. antrąją pusę, iki šių dienų, Aušros Vartuose šv. Mišios aukojamos ir giedama Marijos litanija lietuvių ir lenkų kalbomis, abiem bendruomenėms sutariant ir bendrai rūpinantis parapija.

Aušros Vartų Gailestingosios Motinos garbinimas ypač suaktyvėjo Lietuvai atgavus nepriklausomybę. 1995 m. lapkričio 12 d. Vilniaus arkivyskupas Audrys Juozas Bačkis visus paragino skeisti gailestingumą. Kartu su kardinolu Vincentu Sladkevičiumi ir kitais Lietuvos vyskupais aukėjo Mišias prie Aušros Vartų Gailestingumo Motinos paveiklo ir savo pamokslė pabrėžė, kad gailestingumo šiandien labiausiai reikia asmeniuiose ryšiuose, šeimose ir visuomeniniame gyvenime. Arkivyskupo žodžiais tarant, Marija kartu su Sūnaus auka geriausiai suprato, kiek kainavo Dievo gailestingumas.

1998 metais lapkričio 15 d. Aušros Vartų atlaiduose šv. Mišias koncelebravo Lietuvos vyskupas, Lenkijos vysk. W. Ziembra bei vysk. A. Dydycz. Arkivyskupas Bačkis savo pamokslė priminė, kad nuo amžių Aušros Vartų šventovėje Marija buvo mylima ir garbinama, visus žmones paraginti branginti, saugoti pamaldumą ir meilę Dievo Motinai. Paragino visus šį pamaldumą perduoti naujoms kartoms, kad jaunimas pamiltų Mariją ir per ją pažintų Jos Sūnų Jėzų Kristu.

Dievo garbinimo ir sakramentų kongregacija *Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovą* paskelbė 2001 m. gruodžio mėn., kuriame 1 skyr. kalba, jog „Posuirinkiminio atsinaujinimo laikotarpiu krikščioniškojo liaudiškojo pamaldumo būklė įvairuoja priklausomai nuo šalies ir vietos tradicijų. Tame pačiame dokumente sakoma, kad labai svarbi liaudiškojo pamaldumo išraiška yra šventieji paveikslai. Jie padeda tikintiesiems pažinti krikščioniškojo tikėjimo slėpinis. Šventiesiems paveikslams yra būdinga pagarba. Tas pat dokumentas pabrėžia, jog XIX a. pažymėtinas labai svarbus reiškinys – įvairios piligriminės šventovės, kurias tuo pat metu tapo svarbiais atgailos ir

Nukelta į 2 psl

JULIJA ŠVABAITĖ

MOTINAI

1.

Žinau, kad lauki ir meldiesi,

ne mes už tave, tu už mus,

tenai, kur nemirtingą šviesą

tau dovanojo Viešpaties dangus ...

Anapus, ten, be nuodėmės,

be erskėčiuoto kelio,

jau nesuklupus po vargų našta,

ant amžino vėlių suolelio

tavo siela kaip angelas balta ---

2.

Kai savo tėviškės sodą
aphabinu prieš užmingant,
man skamba tavo žodžiai
gegužėje
su lakštingalom ...

Uždėk tenai, virš debesų,
už mus negęstančią žvakelę,

kad niekad niekad neužmirštume
tavo kančių ir džiaugsmo kelio ---

2005 Lemont

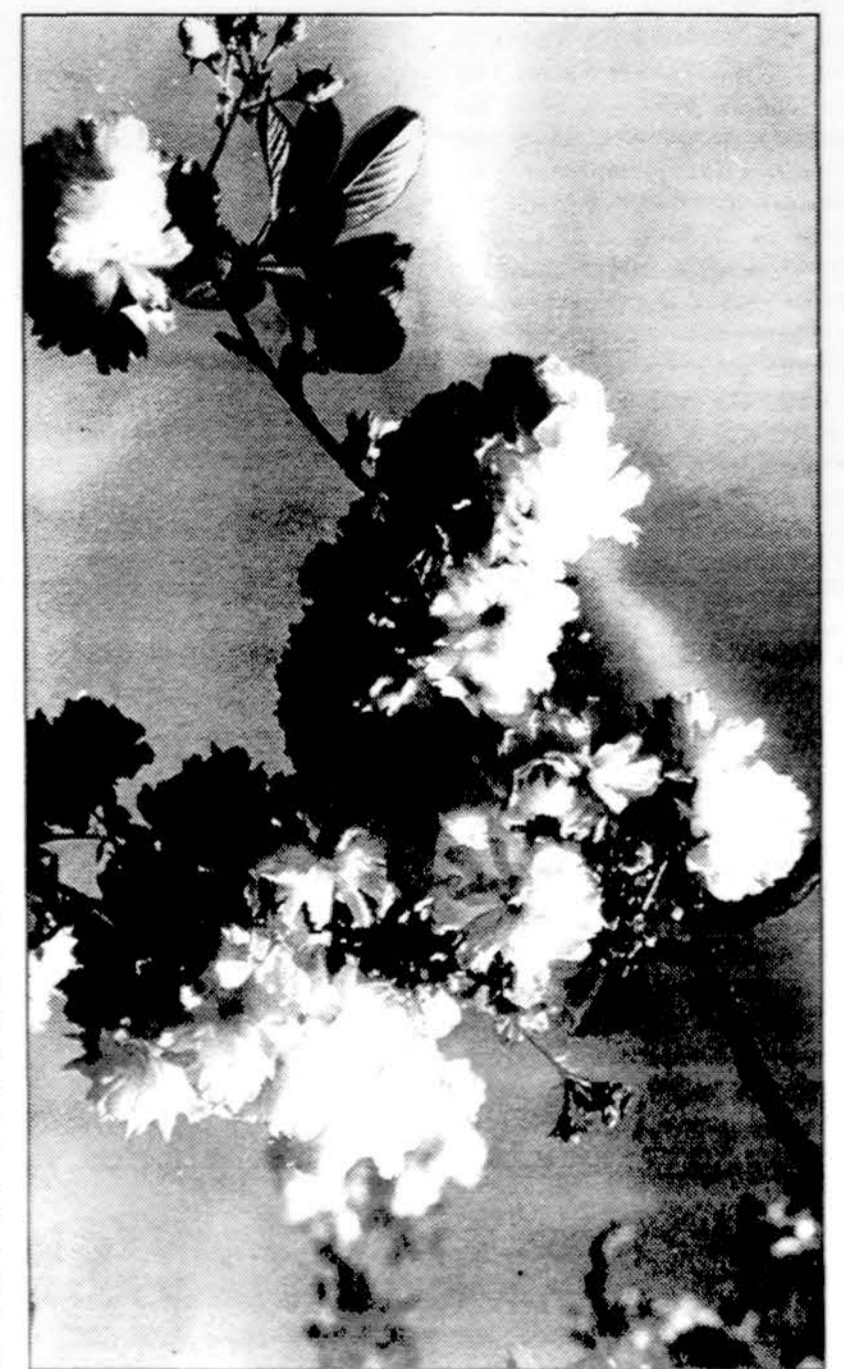
TURINYS

Marijos mėnesio proga.
J. Švabaitė: Motinai.

Keli žodžiai Motinos dienai. Apie knygas Lietuvos senovėje.

A. Tamošaičio jubiliejus.

Tavo auksinės rankos. Leidiniai

Keli žodžiai Motinos dienai

VYTAUTAS V. LANDSBERGIS

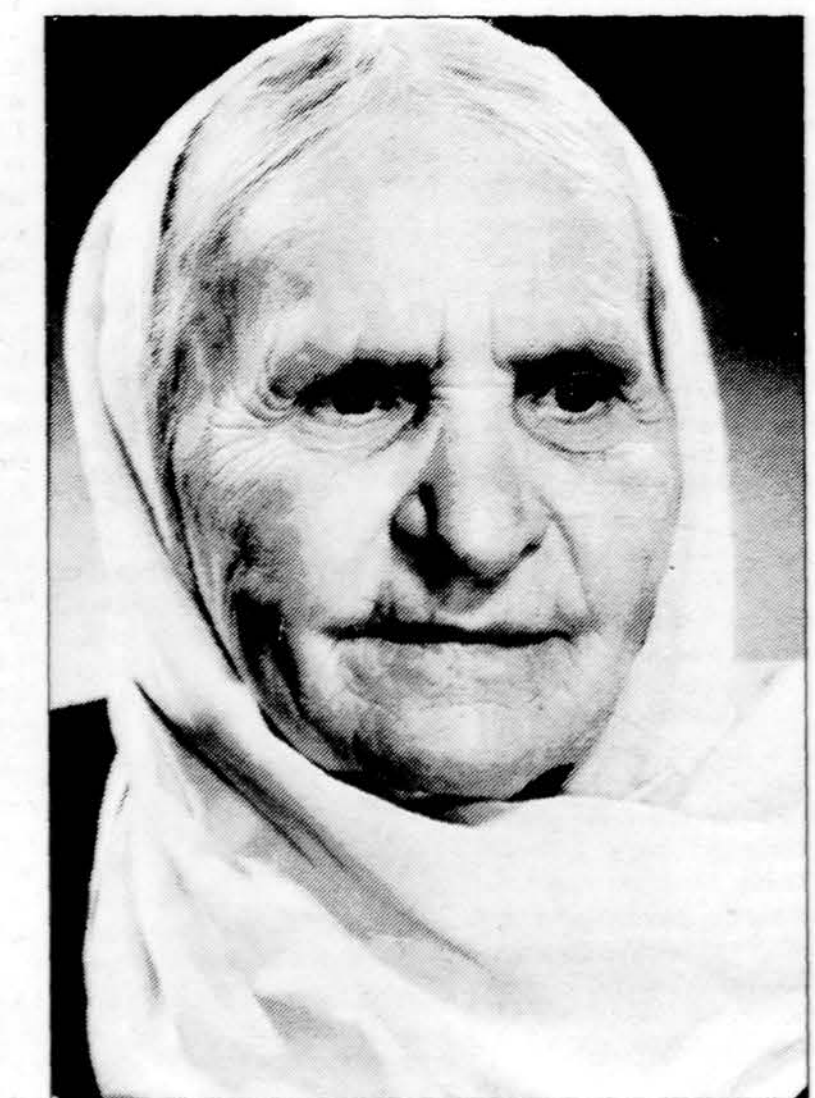
I
Motina, motinėle, mama – kiek daug atspalvių, intonacijų esama šiame švelniame, magiška žodyje, kuriuo beveik visi pradėdami savo bendravimą, kalbėjimąsi su šio pasaulio žmonėmis. Net ir užkietėjusiam nusikaltėliui šis žodis yra šventas – galbūt dėl to, kad tai vienintelė užuojėva, vienintelis žmogus, kuris dažniausiai myli besąlygiškai. Net ir žmogūdi. Motinos glėbyje išgyvenama tai, kas vadinama dieviškąja, pasiaukojamąja meile, nesiekiančia jokios naudos, neturinti jokių tikslų, išskyrus norą mylėti... Ir turbūt tik visiškai degradavęs ar nelaimingas žmogus savo mamai nebejaucia jokių jausmų. Netgi vaikų namų auklėtiniai, kai jų aplankyti ateina jų alkoholiškos mamos, bėga pasitikti ir apsikabinęs prašo, kad vestųsi namo...

II
Kita simbolinė asociacija, išskylanti galvoje, kalbant apie Motinos dieną, tai Motinos – Žemės alegorija. Nemažai pasaulio sukūrimo sakmų yra paremtų mitu, kad Dievas yra Tevas, o Motina – Žemė. Taigi, galima daryti tokią prielaidą, kad archetipinė mūsų sąmonėje – Motina ir Žemė yra kažkuo panašūs, tapatūs reiškiniai. Kaip mes gerbiame Žemę, rūpinamės ja, taip mes mylime ir Mamą. Ir atvirščiai... Galbūt pagrindinis aspektas, kurį mes nesąmoningai nuryjame su pirmais Motinos pieno lašais yra pagarba moteriai, gimdyvei, tuo patiu ir pagarba mus maitinančiai Žemei. Jei esi maitinamas dirbtiniais mišiniais ar mama neturi vaikui laiko, tai ir tos pagarbos, aišku, lieka mažiau. Sovietinė sistema tą puikiai žinojo, ir stengėsi, kad moterys kuo anksčiau vestų vaikus prie dirbtinio, lopšelinio gyvenimo. Tuo būdu, matyt, buvo siekiama sukurti mankurtų (degeneratų) visuomenę, neturintį pagarbos savo Motinai, savo Žemei, tėvynei. Tokius žmones lengva valdyti, jie nesipriešina okupacijai ir yra labai patogūs vergvaldiniam ūkiui vystyti.

III
Filosofai, mistikai motiną vadiną vartais į pasaulį, o motinos įsčios yra tarsi Dievo durys, pro kurias Šiapus įleidžiama iš Anapus ateinanti gyvastis. Pro panašią angą (šviesos tunelį) vėliau išeiname, susiliedami su Viešpačiu ar grįž-

dami į Jo įsčias... Todėl požiūris į mamą, į motinystę yra labai šventas, pagabus ir svarbus. Neveltui šėtonas bando šią sakralią erdvę suniekinti, pažeminti – pvz., vienu labai populiariu rusišku keiksmazodžiu, prasidedančiu „j“ raide. Šėtonas žino – jeigu žmogus ims niekinti savo mamą, tai jis, kaip koks mankurtas Č. Aitmatov romane, jau bus visiškai degradavęs ir tinkamas bet kokiems nusikaltimams. Taigi – keiksmazodyje, kurį dažnai tarsi juokais ar netyčia pavartojame, slypi baisus nužmogėjimo kodas. Degradacija vyksta netgi nesąmoningai ji kartojant – juk žodis virsta kūnu, motinystės idėja tampa verslo, sekso objektu, o vaikų namų skaičius nepriklausomai Lietuvoje auga žymiai greičiau, nei laimingai, daugiavaikių šeimų skaičius.

Ketunaujienoje gyvenanti regėtoja Anelė Matijosaitytė kartą pasakojo, kaip ją buvo aplankęs nelabai, kuris labai maloniai jos prašė: „Aneliuk, pagarbink mane“. Ji tai padaryti nesutiko, ir tada tas kipšas, jau pyktelejęs, pasiūlė, kad Anelė bent nusikeiktų – „tai bent pakeik mane“... Tačiau Anelė ir tai atsisakė padaryti. Kai Aneliukė papasakojo šią linksmą mistišką istoriją, netičia supratau tikrąją keiksmazodžių paskirtį – tai tamsos valdovo garbinimas.

IV
Turbūt nerastume nei vieno rašytojo, poeto, menininko, kuris nebūtų ko nors sukūręs apie savo mamą... Kažkada sovietmečiu, kai buvo imami rekrūtai į Afganistaną, mano tėvukas irgi parašė „į stalčių“ tokį keistą eilėraščių ir pavadino jį – Akmenistanas:

*Išvykstu aš, mama, toli.
Tenai, gražioji šaly.
Galiu negražiai numirti.*

*O gal, jeigu laimė lydes,
Vel glausi mane prie širdies –
Beprotį ar besirdį.*

V
Atgavę Lietuvos nepriklausomybę, Motinos dieną pradėjome švęsti pagarbai ir iškilmingai – su Mišiomis, geleimis, mamų lankymu arba padėkos parodymu, tvarkant jau mirusių motinų kapus. Tačiau motinystės sakralumą ne visi, matyt, suprantame vienodai. Štai atsivertęs šeštadienio Lietuvos rytą ir pirmame puslapyje išvydęs pliką prostitutę pasjuturgali, kažkodėl prisiminiau tą nelemtąjį rusišką keiksmazodį, matyt, tapusį folkloru ir mūsų posovietinėje sąsąmoninėje žurnalistikoje. Gėda ir gaila, tačiau norėtūsi tikėtis, kad šioje redakcijoje dirbantys žurnalistai randa ir kitokių būdų savo mamoms pasveikinti...

Jubiliejiniais 2000 metais atšaldai Aušros Vartuose prasidėjo lapkričio 11 d. Dievo Motinos šloviniimu. Vilniaus Šv. Juozapo kunigų seminarijos auklėtiniai pirmą kartą atšaldai istorijoje giedėjo akatistą – ilgą šloviniimo kūrinį, skirtą Švenčiausiajai Dievo Motinai. Lapkričio 12 d. Mišios buvo aukojamos už mokytojus, jaunimo vadovus ir pedagogus. Lapkričio 13-oji buvo skirta jauniems Viešpaties vynuogynų darbininkams: rytą šv. Mišias aukėjo jubiliejiniai 2000 metų neopresbiteriai. Lapkričio 14 d. buvo meldžiamasi už „Caritas“ sėkmingą veiklą. Lapkričio 15-ąją buvo švenčiama dvasinių pašaukimų diena. Lapkričio 16-ąją Aušros Vartų Marijos dieną šv. Mišios buvo aukojamos už tėvynę ir jos vaikus, už moksleivius ir jaunimą. Lapkričio 17 d. šv. Mišios buvo aukojamos už pašvęstojo gyvenimo narius. Tą pačią dieną buvo meldžiamasi už išklimpusius į narkomanijos, svaigalų ir palaidumo liūną. Lapkričio 18 d. maldos buvo skirtos šeimoms. 2001 m. lapkričio 10–18 d.

Apie knygas Lietuvos senovėje

Dasitinkant Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną

LIBERTAS KLIMKA

Visiems akivaizdi istorinių paminklų reikšmė tautos savi-monei. Piliakalnis, grakščiai ir aplinką išterpęs stilingas dvirto pastatas, palinkęs šalia vieškelio medinis išdrožinėtas kryžius – tai protėvių mums paliktas kultūros paveldas. Kartų kartos darbu ir kūryba teigė čia esant tą vienintelį ir mieliausią pasaulyje kampelį – gimtinę Lietuvą. Tautos istorijos žingsnius lydi dar viena labai svarbi kultūros paminklų rūšis. Tai knygos – dvasinės vertybės, žmogaus ir tautos sielos veidrodys. Štai kokias eilutes apie meilę skaitymui knygoje *Philobiblon* 1345 metais parašė anglų dvasininkas Richard de Barry:

„Tiesa, slypinti mintyse, taurina siela, tačiau su niekuo nepasidalinti ji nedžiugina, jos negalima pamatyti ar išgirsti. Tiesa, pasakyta žodžiu, yra pasiekiami tik klausai, bet ne regai, parodantys mums didesnius dalykų skirtumus... Ir tik tiesa, užrašyta knygoje, nepranyksta, bet visomet atvirai pasirodo žvilgsniui ir, praėjusi pro skaidrius akių rutuliukus, sveiko proto priangiai bei vaizduotės svetainę, įžengia į suvokimo kambarį bei, susijungusi su atmintimi, pagindoma amžina sielos tiesa... Kaip lengvai, kaip slėpiniai, kaip apgalvotai knygos padeda mums nesigė-

dijant pastebėti žmogiškojo nežinojimo skurdą. Knygos yra mokytojai, kurie moko be lazdu ir rykščių, be riksmo ir pykčio, be dovanų ir pinigų. Kada tik ateitum – nemiega, ko tik paklaustum – neslepia, jei suklysi – nemurma; jei nežinai – nesišaip...“

O kokias knygas galima būtų išskirti mūsų tautos istorijos kelyje, įvardyti jas minties ir proto paminklais, ryšininiais su plačiuoju pasauliu?

1522 metais švietėjas Pranciškus Skoryna Vilniuje išleido pirmąjį mūsų krašte spaudinį *Mažąją kelionių knygelę*. Ją sudarė psalmynas, horariumas (bažnytinis apeigų tvarkos išdėstymas), maldynas, „šešiadienis“ (kiekvienos savaitės dienų apeigų turinys) kalendorius ir paskalią (švenčių nustatymo pagal mėnulį lentelė). Knygelė parašyta bažnytinė slavų kalba su gudiškais naujadarais. Ji skirta pirkliams bei amatininkams, – susikaupimui ir apmąstymams ilgų kelionių metu; todėl ir formatais nedidukas, „kišeninis“. Knygelės leidėjas P. Skoryna gimė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės mieste Polocke. Mokėsi Krokuvos ir Paduvos Italijoje universitetuose, įgijo laisvųjų menų ir medicinos daktaro laipsnius. Pirmąją savo spaustuvę įkūrė Prahoje 1517 metais. Netrukus persikėlė į Vilnių, o vedęs pirklio našlę, tapo pilnateisiu mies-

telenu. Jo spaustuvė buvo visai netoli Rotušės. P. Skoryna savo leidiniams pats rašydavo gražias pratarmes, puošdavo juos meniskomis vinjetėmis, užsklandėlemis – kūrė spaudos meno šedevrus.

1595 metais, taigi prieš 410 metų, Vilniuje išleista pirmoji lietuviška knyga LDK teritorijoje. Tai Mikalojaus Daukšos iš lenkų kalbos išverstas J. Ledemos *Katekizmas arba mokslas kiekvienam krikščioniui privalus*. M. Daukša pagrįstai laikomas ne tik vienu iš lietuvių raštijos pradininkų, bet ir nacionalinio literatūros stiliaus kūrėju. Jo kito vertimo – J. Vujeko *Mažosios postilės*, prabangiai išleistos Vilniaus akademijos – universiteto spaustuvėje 1599 metais, prakalba yra nepalankio grožio gimtosios kalbos išaukštinimas: „Ne žemės derlumu, ne drabužio skirtingumu, ne šalies gražumu, ne miestų ir pilių tvirtumu gyvuoja tautos, bet daugiausia išlaikydamos ir vartodamos savo kalbą, kuri didina ir išlaiko bendrumą, santaiką ir brolišką meilę. Kalba yra bendras meilės ryšys, vienybės motina, pilietiško tevas, valstybės sargas...“

XVII a. pradžioje narsus LDK riteris Kristupas Manvydas, gydydamasis savo dvare Župronyse mūsų gautas žaidimas, parašė knygą *Hippica*. Lotyniškai tai reiškia žirgininkystę. Knyga – pirmosios šios srities

vadovėlis ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Rytų Europoje. 1603 m. ji buvo išspausdinta Krokovoje, vėliau sulaukė dar 8-erių pakartotinių leidimų. Veikalas turi keturias dalis: pirmoje išdėstyta arklio kūno sandara, jo funkcionavimas, aprašytos pasaulio išvestos žirgų veislės, jų savybės, arklių auginimas; antroje mokoma žirgų dresavimo, mankštinimo, atskleidžiamos meistriško jėgimo paslaptys. Didžiausia – trečioji dalis, kur surinktos žinios apie įvairiuose kraštuose vartojamus pakinktus: apynasrius, žaslus, žaboklius, brizgilus ir kt... Visa tai iliustruota 42 piešiniais, išrašytai varilo lakštuose prityrusia Radvilų dvaro dailininko ir kartografo Tomo Makauskio ranka. Ketvirtoje knygos dalyje aprašytos arklių ligos ir jų gydymas. *Hippica*, nors labai dalykiškas ir specifinis veikalas, parašytas gyvai, įdomiai, o tekstą pajavirina išterpti Vergilijaus eilijų posmeliai. Išties, tai buvo labai reikalinga knyga, – juk neramiojo XVII a. pradžią lėmė bajorų daugiau laiko praleisti balne, o ne universitetuose ar pokylių salėse. Už naują suskaitytą egzempliorių reikėjo duoti žirgą, ir dar priedo – keturis auksinus. Veikla byloja apie mūsų krašto žemės ūkio lygmenį, kuris kartu buvo ir valstybės karinės galios vienas iš ramsčių.

Nukelta į 3 psl.

Aušros Vartų spinduliavimas

Atkelta iš 1 psl.

Eucharistijos liturgijos centrais, taip pat pamaldumo Marijai vietomis. Šis dokumentas primena, kad liaudiškajam pamaldumui būdinga kontemporiuoti anapusinį gyvenimą, jis kreipia dėmesį į bendravimą danguje su šventaisiais, Marija ir angelais. Dar giliau tas pats dokumentas sako, jog liaudiškojo pamaldumo ypatingą pobūdį rodo įvairios jo raiškos formos, amžiams bėgant kilusios ir patvirtintos įvairiose vietinėse Bažnyčiose, liudijančiose tikėjimo išsiskynimą tautos ir jo integravimąsi į kasdienį tikinčiųjų gyvenimą.

Jubiliejiniais 2000 metais atšaldai Aušros Vartuose prasidėjo lapkričio 11 d. Dievo Motinos šloviniimu. Vilniaus Šv. Juozapo kunigų seminarijos auklėtiniai pirmą kartą atšaldai istorijoje giedėjo akatistą – ilgą šloviniimo kūrinį, skirtą Švenčiausiajai Dievo Motinai. Lapkričio 12 d. Mišios buvo aukojamos už mokytojus, jaunimo vadovus ir pedagogus. Lapkričio 13-oji buvo skirta jauniems Viešpaties vynuogynų darbininkams: rytą šv. Mišias aukėjo jubiliejiniai 2000 metų neopresbiteriai. Lapkričio 14 d. buvo meldžiamasi už „Caritas“ sėkmingą veiklą. Lapkričio 15-ąją buvo švenčiama dvasinių pašaukimų diena. Lapkričio 16-ąją Aušros Vartų Marijos dieną šv. Mišios buvo aukojamos už tėvynę ir jos vaikus, už moksleivius ir jaunimą. Lapkričio 17 d. šv. Mišios buvo aukojamos už pašvęstojo gyvenimo narius. Tą pačią dieną buvo meldžiamasi už išklimpusius į narkomanijos, svaigalų ir palaidumo liūną. Lapkričio 18 d. maldos buvo skirtos šeimoms. 2001 m. lapkričio 10–18 d.

Vilniuje vyko Aušros Vartų Gailestingumo Motinos globos atšaldai. Atšaldai prasidėjo procesija: iš Vilniaus bažnyčių, esančių ne tik senamiestyje, bet ir naujuose rajonuose, tikintieji patraukė į Aušros Vartus. Lapkričio 10 d. Globos atšaldai proga pirmą kartą suskambėjo naujajai Šv. Teresės bažnyčioje varpai, kuriuos 2001.09.08 d. šiai parapijai iškilmingai padovanavo Inšbruko vyskupija.

2002 m. lapkričio 11 d. į Vilnių atvyko Telšių vyskupas dr. J. Boruta, SJ, ir gausus Telšių vyskupijos tikinčiųjų būrys. Savo pamokslu Telšių vyskupas kalbėjo apie Marijos garbinimą Lietuvoje. Vyskupas priminė susirinkusiems tikintiesiems vysk. A. Baranausko ir vysk. V. Borisevičiaus sąmoningą dalyvavimą maldingose kelionėse į Žemaičių ir Lietuvos šventoves.

2003 m. lapkričio 11 d. Vilniaus Aušros Vartų šventovės aplankė Vilkaviškio vyskupas R. Norvila su gausiu tikinčiųjų būriu. Čia taip pat dalyvavo Vilkaviškio vyskupijos Palaimintojo Jurgio Matulaičio kunigų seminarijos klierikai. Pamokslu metu vysk. R. Norvila kvietė visus Švč. Mergelės Marijos Gailestingumo Motinos asmenyje apsarstyti gailestingumo reikšmę mūsų gyvenime. Cituodamas popiežiaus Jono Pauliaus II encikliką „Dives in misericordia“, vyskupas priminė šventojų Tėvo raginimą mąstyti apie gailestingosios Dievo meilės slėpinį ir melsti pasauliui dieviškojo gailestingumo. Būtent šios malonės jau ilgus metus žmonės prašo ir ją patiria Aušros Vartų šventovėje.

Kiekvienais metais tūkstančiai tikinčiųjų iš Lietuvos, Lenkijos ir kitų kraštų atvyksta į Aušros Vartus ne tik Didžiųjų

atšaldų proga, bet ir kiekvieną dieną čia rasime įvairaus amžiaus ir įvairių tautybių žmones besimeldžiančius: „Tavo apgynimo šaukimės Šventoji Dievo Gimdytoja“.

Išvados

1. Šiandien Aušros Vartai neprarado savo turinio, prasmės ir ateities. Tai svarbus dvasinis atramos taškas lietuviams ir lenkams visame pasaulyje.

2. Įžengus į Europos Sąjungą, ir Lietuvai atvyksta vis daugiau ir daugiau žmonių iš viso pasaulio. Maldininkai, plaukiantys iš viso pasaulio, čia randa atvirą dvasingumo duris ir mylinčią Dievo Gailestingumo Motinos širdį.

3. Ypač Lietuvoje lankomos šventos vietos atvykstančių maldininkų iš užsienio: Kryžių kalnas, Šiluva ir Aušros Vartai. Toji didžiulė trijulė ateityje dar labiau trauks pasaulio žmones prie didžiųjų gyvenimo vertybių. Čia susyla profesoriai ir nemokytai, vaikai ir seneliai širdis. Čia žmonės iš viso pasaulio meldžiasi širdies kalba ir malda.

Šaltiniai

Wydawnictwo parafii sw. Teresy, Wilno 2000.
Motiejus Wolonczewski: *Żemajtium Wiskupiaste, Wilniuj 1848*, I t. p. 125.
Dr. Antanas Macieina, *Didžioji Padėjėja*, Immaculata Press, Connecticut 1958, p. 217-218.
M. Skrudlik: *W sprawie pochodzenia obrazu Marij Panny Ostrobramskiej*, Wilno 1924.
M. Skrudlik: *W sprawie pochodzenia obrazu Marij Panny Ostrobramskiej*, „Pro Christo. Wiara czyn”, Warszawa Rok III, Nr. 5, 1927, s. 349-361; Nr. 6, s. 412-428.
J. Klos: *Pczuodnik po Wilnie*, 1929, s. 188-189.
X. Tadeusz Steczka: *Kult obrazu N.*

Marij Panny Ostrobramskiej w dziejowym rozwoju. Dysertacja doktorska. Studia teologiczna, t. VI, 1934, s. 6.

A. Macieina, *Didžioji Padėjėja*, p. 219.

Vytautas Ališauskas ir Tojona Raciūnaitė, *Aušros Vartai*. Vadovas, *Aidai* 2003 m. p. 39-50.
Bronius Kviklys, *Lietuvos bažnyčios*, V tomas, Vilniaus arkivyskupija, Chicago, Illinois 1985, p. 269.
Zenonas Ivinskis, *Rinktiniai raštai*, IV t. Krikščionybė Lietuvoje, Roma, Lietuvių Katalikų mokslo akademija, 1987 m. p. 582-599.

V. Ališauskas ir T. Raciūnaitė, *Aušros vartai*, Vadovas, p. 7. Ten pat, p. 55-72.

Arkiyvyskupas Bačkis: skleistai gailestingumą. Katalikų Bažnyčia Lietuvoje, 1995 lapkričio Nr. 11, p. 5.
Vilniaus arkivyskupas metropolitas A. J. Bačkis: išsaugoti pamaldumą ir meilę Marijai, *Bažnyčios žinios*, 1998.11.30, Nr. 22, p. 4.

Dievo kulto ir sakramentų kongregacija, Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas, *Bažnyčios žinios*, 2003.06.14, Nr. 11, p. 16 (18 skyr.).
Dievo kulto ir sakramentų kongregacija, Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas, *Bažnyčios žinios*, 2003.06.30, Nr. 12, p. 21 (45 skyr.).
Dievo kulto ir sakramentų kongregacija, Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas, *Bažnyčios žinios*, 2003.07.23, Nr. 13-14, p. 7 (62 skyr.).

Dievo kulto ir sakramentų kongregacija, Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas, *Bažnyčios žinios*, 2003.08.14, Nr. 15 (91 skyr.).

Pasibaigę Aušros vartų Marijos Gailestingumo Motinos Globos atšaldai, *Bažnyčios žinios*, 2000.11.29, Nr. 22, p. 2-5.
Aušros vartų Gailestingumo Motinos Globos atšaldai, *Bažnyčios žinios*, 2001.11.28, Nr. 22, p. 10.
Aušros vartų Gailestingumo Motinos Globos atšaldai, *Bažnyčios žinios*, 2002.11.28, Nr. 22, p. 18.
Aušros vartų Gailestingumo Motinos didieji atšaldai, *Bažnyčios žinios* 2003.11.28, Nr. 22, p. 17.

Antano Tamošaičio 99-asis gimtadienis

GEDIMINAS ZEMLIKAS

Profesionaliosios lietuvių meninės tekstilės pradininkas dailininkas Antanas Tamošaitis savo 99-ąją gyvenimo sukaktį vasario 15 d. sutiko gal ir ne pačioje geidžiamiausia vietoje – Vilniaus slaugos ligoninėje, tačiau svarbiausia – nepamirštas. Buvo aplankytas ir pasveikintas jo viso turinio gyvenimo vaisingą veiklą bei kūrybą vertinančių žmonių.

Vilniaus dailės akademijos garbės profesorius A. Tamošaitis sveikino jo pradėto darbo tęsėjai ir paveldo puoselėtojai – Tekstilės katedros darbuotojai, kurie sukurtininką pagerbė, įteikdami puikų raudoną rožę. Buvęs ilgametis Vilniaus dailės akademijos rektorius, o dabar prorektorius menui ir mokslui, prof. Arvydas Šaltenis sukurtininką pasveikino puokšte lelijų, kurių motyvus galima aptikti ir Antano Tamošaičio bei jo žmonos Anastazijos Tamošaitienės kūryboje. Ta proga buvo išsakyta nemažai prasmingų žodžių ir palinkėjimų. Prorektorius A. Šaltenis patvirtino, kad akademijos Tekstilės katedra tęsia tradicijas, kurias šiuolaikiškais, moderniškais būdais toliau plėtoti ne syki linkėjo ir pats sukurtininkas.

Profesionaliosios tekstilės pradininkas

Nusifotografavę bendrai nuotraukai su vežimelyje sėdintiu Antanu Tamošaičiu jo palatoje, susirinkusieji pakilo vienu aukštu aukšteliu ir ligoninės salė. Čia visų laukė šventinis tortas, vaisiai ir kava. Vaisėmis pasirūpino Anastazijos ir Antano Tamošaičių galerijos „Židinyš“ vedėja Laima Lukoševičienė, daug daranti, kad šių dailininkų ir tautodailės propaguotojų paveldas visuomenei būtų kuo geriau žinomas. Į A. Tamošaičio sveikatą buvo galima pakelti po šampano taurę, išsakyti sukurtininkui skirtus linkėjimus, iš kurių svarbiausias – ir toliau laikytis, sukurti šimto metų, kad visiems kartu būtų galima tokį retą jubiliejų paminėti ne ligoninės palatoje, bet visos Vilniaus dailės akademijos mastu.

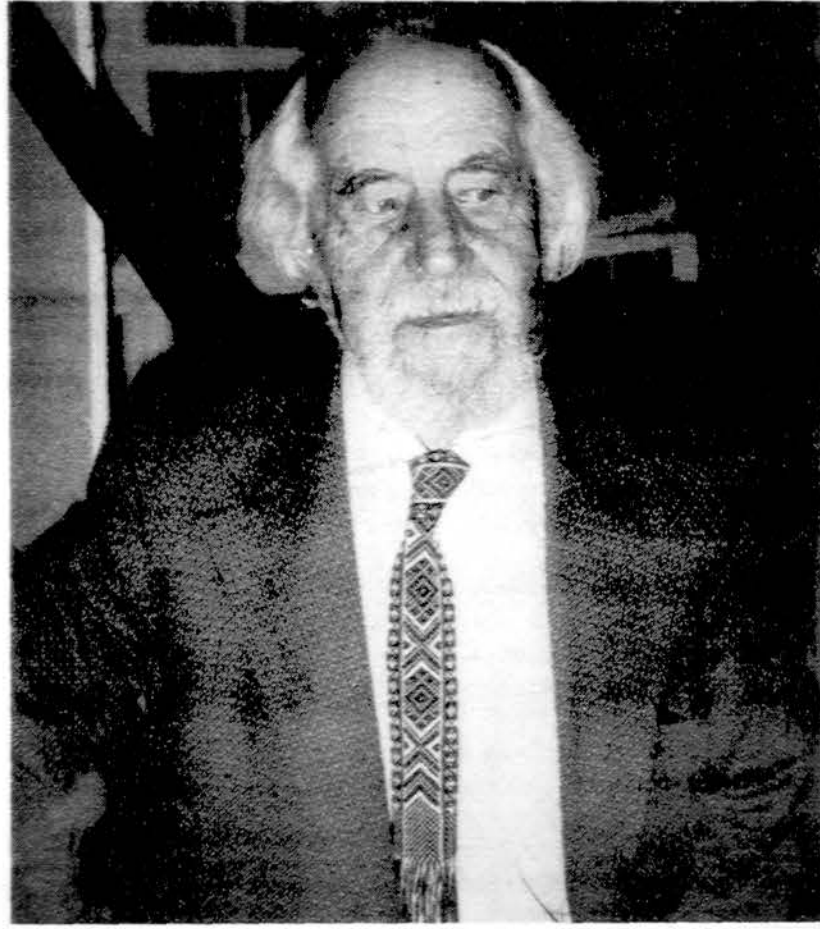
Čia pat stichiškai kilusioje diskusijoje Antano Tamošaičio organizacinės veiklos ir kūry-

bos reikšmę lietuvių profesionaliosios tekstilės raidai apibūdino Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė. Šios menotyrininkės monografiją *Antanas Tamošaitis. Gyvenimo ir kūrybos kelias* 1,000 egzempliorių tiražu 2003 m. išleido Vilniaus dailės akademijos leidykla. Knyga 2003 m. kovo mėn. buvo įspūdingai pristatyta Anastazijos ir Antano Tamošaičių galerijoje „Židinyš“, dalyvaudant ir pačiam Vilniaus akademijos garbės profesorius A. Tamošaičiui.

Dabar, minint Vilniaus dailės akademijos garbės profesorius A. Tamošaičio 99-ąjį gimtadienį, trumpai prisiminta, ką lietuvių ir Lietuvos kultūrai reiškia ši kūrybinga asmenybė. Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė pabrėžė: labai svarbu, kad A. Tamošaitis yra mūsų profesionaliosios tekstilės pradininkas, tačiau svarbiausia yra kitas dalykas. Dabar nieko nestebina lietuviškos stilistikos dirbiniai, ypač tekstilės. Mums tai atrodo visai natūrali liaudies meno tąsa. O iš tikrųjų XX a. 3–4 dešimtmečiais reikėjo nuveikti didžiulį darbą, įrodant, kad tuos tautiškus ornamentus bei motyvus būtų galima taikyti profesionalioje dailėje ir tekstilėje. Tai štai A. Tamošaitis, nuo 1930 m. vadovaudamas Žemės ūkio rūmų Namų pramonės skyriui, labai daug nuveikė – aiškino liaudies vertę, propagavo ją spaudoje, leido seriją leidinių *Sodžiaus menas*. Nemažai ir kitų dailininkų propagavo liaudies meną, tačiau A. Tamošaitis buvo bene pats aktyviausias.

Kanados sodyboje – Lietuvos tautodailės institutas

Jau buvo baigęs Kauno meno mokyklą, igijęs grafiko specialybę, bet visą kūrybinę energiją skyrė tautodailės propagavimui: Žemės ūkio rūmuose rengė dailių amatų kursus, parodas, mokė žmones suprasti liaudies mene glūdinčias tikrasias vertybes. Ypač daug jėgų skyrė profesionaliosios tekstilės propagavimui, kurią sodrino stilizuotais iš tautinių juostų, prijuostų ir senųjų audinių nusizūretais ornamentais. A. Tamošaitis igijo ir puikią pagal-

Dail. Antanas Tamošaitis.

bininkę, talentingą audėją, kuri netrukus tapo jo žmona – tai Anastazija Tamošaitienė. Nuo šiol šie du vardai – Anastazijos ir Antano – lietuviškoje tautodailėje ir kultūroje visados drauge.

Tamošaičiai ne tik propagavo, bet ir formavo tarpukario Lietuvos tautinį stilį, kurio apraišką galima pamatyti įvairiuose meno bei gyvenimo srityse. Juk maža buvo kurti, tegul ir didelį meną, dar reikėjo, kad visuomenei pajustų nepakartojamą tautinio stiliaus grožį ir tokio meno poreikį. Šioje veikloje Tamošaičių indėlis būtų sunku pervertinti. Išties jeigu XX a. 4-tajame dešimtmetyje nebūtų pasirodę devyni *Sodžiaus menas* leidiniai, kuriems medžiagą rinko, sudarė, įžangas rašė A. Tamošaitis, tai lietuviškoji kultūra būtų tarsi pavasarį neužsėtus laukus. Ji netektų labai reikšmingos savo dalies.

Gimtadienio, tegul ir iškilniausio, minėjimas nėra ta vieta ir laikas, kai galima apibūdinti visą kūrybinės asmenybės reikšmę ir pilnatvę. A. Tamošaičiui, kaip ir daugeliui mūsų tautos žmonių, teko gyventi istorinių lūžių laikotarpiais. Karo metais A. Tamošaitis dėstė Vilniaus dailės akademijoje, vėliau Kauno taikomiosios dailės institute. Pasitraukęs į Vakarų atidare privačiame dailės studiją Glensbach, paskui dirbo dailininko

Vytauto Kazimiero Jonyno Freiburge įsteigtos Taikomiosios dailės mokyklos Audinių dailės studijoje.

Likimo nublokšti į Kanadą, Tamošaičiai nenutolo nuo lietuviško meno. Rengė iš Lietuvos atsivežtų dirbinių parodas, populiario lietuviškąjį liaudies meno dirbinių galeriją, audimo ir tautinių drabužių studiją. Šioje sodyboje telkėsi ir Lietuvos tautodailės institutas, kuriame iki 1991 m. buvo rengiami dailių amatų kursai, be to, tai buvo lietuvių švenčių ir susitelkimo vieta.

Lietuviškojo meno gyvybės šaltinis

A. Tamošaitis Kanadoje sukūrė daug tapybos ir grafikos darbų, kuriuos eksponavo daugelyje parodų Kanadoje ir reikšmę ir pilnatvę. A. Tamošaičiui, kaip ir daugeliui mūsų tautos žmonių, teko gyventi istorinių lūžių laikotarpiais. Karo metais A. Tamošaitis dėstė Vilniaus dailės akademijoje, vėliau Kauno taikomiosios dailės institute. Pasitraukęs į Vakarų atidare privačiame dailės studiją Glensbach, paskui dirbo dailininko

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę A. Tamošaitis 2000 m.

gyvenimo saulelydį grįžo paveldėti tėvyneje. Į gimtinę prieš keletą metų buvo atvežtas ir Antakalnio kapinėse palaidotas karstas su Anastazijos Tamošaitienės pelenais.

Ant A. Tamošaičio padetųjų pamatų Lietuvoje net ir pokario metais išaugo dailininkų tekstilininkų Vlado Daujoto, Juozo Balčikonio ir kitų kūryba. Tautinis mentalitetas, etnokultūros pagrindai išlieka svarbūs kiekvienam šiuolaikiniam menininkui, o ypač tekstilės darbus kuriantiam menininkui. Ko gero, tekstilės srityje daugiau negu bet kur kitur mene esama tautinio paveldo. Kiekviena tauta turi savo tekstilės paveldą. Jo gali neturėti skulptūra ar juvelyrika, bet tekstilė – neatsiejamą bet kurios tautos kultūrinio paveldo dalis.

Apie tai priminė Vilniaus dailės akademijos Tekstilės katedros vedėja Eglė Gonda Bogdaniene. Ji prisiminė ir pirmąją pažintį su A. Tamošaičiu, kai jis atvyko į Lietuvą jau nepriklausomybės metais (1993 m.). Vyko jos studentų kurso baigiamųjų diplominių darbų gynimas, į kurį atėjo ir gal visą valandą kalbėjo A. Tamošaitis. Jautė savo pareigą pasakyti daug svarbių dalykų Dailės akademijos diplomantams, puikiai žinojo ir matė tas spragas, kurių negalėjo nestigti to meto Akademiją baigiančių jaunų dailininkų pasirengimui.

A. Tamošaičiui tai buvo per ilgus gyvenimo dešimtmečius išsiviję išjaustos ir išskentetos idėjos, kuriomis jis jautė savo pareigą taip karštai dalytis. Kai tik atsivėrė siena į Lietuvą, jis be jokių kvietimų ir prašymų savo ir žmonos viso gyvenimo meno rinkinius bei savo kūrinius padovanojo Lietuvai. Vilniaus dailės akademijos prorektorius A. Šaltenis prisiminė, kaip bene prieš dešimtį metų A. Tamošaitis ieškojo, kur saugoti savo sukauptąsias meno vertybes. Jo didžiausias rūpestis buvo, kad tas menas taptų aktualus ir reikalingas kūrybingam jaunimui. Tada ir kilo sumanymas įsteigti A. Tamošaičio galeriją bei jo vardo premiją.

Dabar visas šis į Lietuvą sugrįžęs meno ir kultūros lobis saugomas Anastazijos ir Antano Tamošaičių galerijoje „Židinyš“ Vilniaus senamiestyje. Galerijai pastato dalį skyrė valstybė, o ji restauruota už A. Tamošaičio lėšas.

Kasmet Akademijos katedros

renkami studentų darbai, kurie vienai ar kitaip atsiremia į liaudies meno tradiciją – A. Tamošaičio premijai gauti. Tai gali būti grafikos, tapybos darbai, nebūtinai tik tekstilininkų. Prisiminė A. Šaltenis ir karstas A. Tamošaičio prakalbas Dailės akademijos salėje – taip jam rūpėjo, kad dėmesys liaudies menui, tautodailėi nenunyktų šiais postmodernistiniais laikais, bet ir toliau būtų profesionalaus meno gyvybės šaltinis.

Vilniaus senamiestyje – kaitrus kultūros židinyš

Gaila, bet visų tų puikių vertinimų negalėjo išklausti pats sukurtininkas A. Tamošaitis. Jo sveikata neleidžia tokių didelių emocijų krūvių. Slaugės sukurtininką palydėjo į jo palatą, o dailininko gimtadienio minėjimas dar kurį laiką tęsėsi. Dabar jau kalbėjo medikai. Jie priminė, kad 2001 m. Vilniaus miesto taryba priėmė sprendimą viešąją įstaigą „Geležinkelinių ligoninė“ pertvarkyti į Vilkipėdės palaikomojo gydymo ir slaugos ligoninę. Atliktas atnaujintos gydymo įstaigos remontas. Šiam projektui įgyvendinti buvo gauta Pausulio banko paskola. Atnaujintosios slaugos ligoninės direktorė gydytoja Zina Ramanauskienė papasakojo, kokias gydymo ir slaugos paslaugas teikia ši gydymo įstaiga, kokius sunkumus tenka įveikti čia dir-

bantiami personalui. Žvelgdami į atnaujinamas, bet kol kas plikas ligoninės sienas, Dailės akademijos darbuotojai jau kuria ateities planus: būtų gerai dailininkų ir gal studentų praktikos darbais papuošti šias sienas, atgaivinti linksmomis spalvomis. Galbūt taip ir atsitiks.

Rašinio pabaigoje pažymėsim ir „Židinyš“ galerijos Laimutės Lukoševičienės pastangas, kad įvyktų šis gražus A. Tamošaičio 99-ojo gimtadienio paminėjimas. Gera proga priminti, kad „Židinyš“ galerija šiuo metu yra tikras kultūros ir meno židinyš Vilniaus senamiestyje. Čia vyksta parodos, naujų Vilniaus dailės akademijos leidyklos knygų pristatymas, kiti meno bei kultūros renginiai. Taigi „Židinyš“ – ne smilksta, bet liepsnoja šviesia ir kaitria kūrybine ugnimi. Ko gero, tai ir yra pats geriausias Anastazijos ir Antano Tamošaičių prasmingo gyvenimo įprasminimas. Lauksime šimtųjų Antano Tamošaičio gimimo metinių.

P. S. Idėjos jau įgyvendinamos. Kaip mums pranešė Vilniaus dailės akademijos Tekstilės katedros metodinio kabineto vedėja Nijolė Užkalniene, kilnojama paroda ir Vilkipėdės slaugos ligoninę jau atrinkti studentų baigiamieji ir kursiniai darbai. Galerija „Židinyš“ numato eksponuoti taip pat kelis Antano Tamošaičio autorinius tapybos darbus.

Apie knygas Lietuvos senovėje

Atkelta iš 2 psl.

O pati knyga, – tai intelektualinis kūrinys, lygiuojantis ir geriausias to meto Europos pavyzdžius.

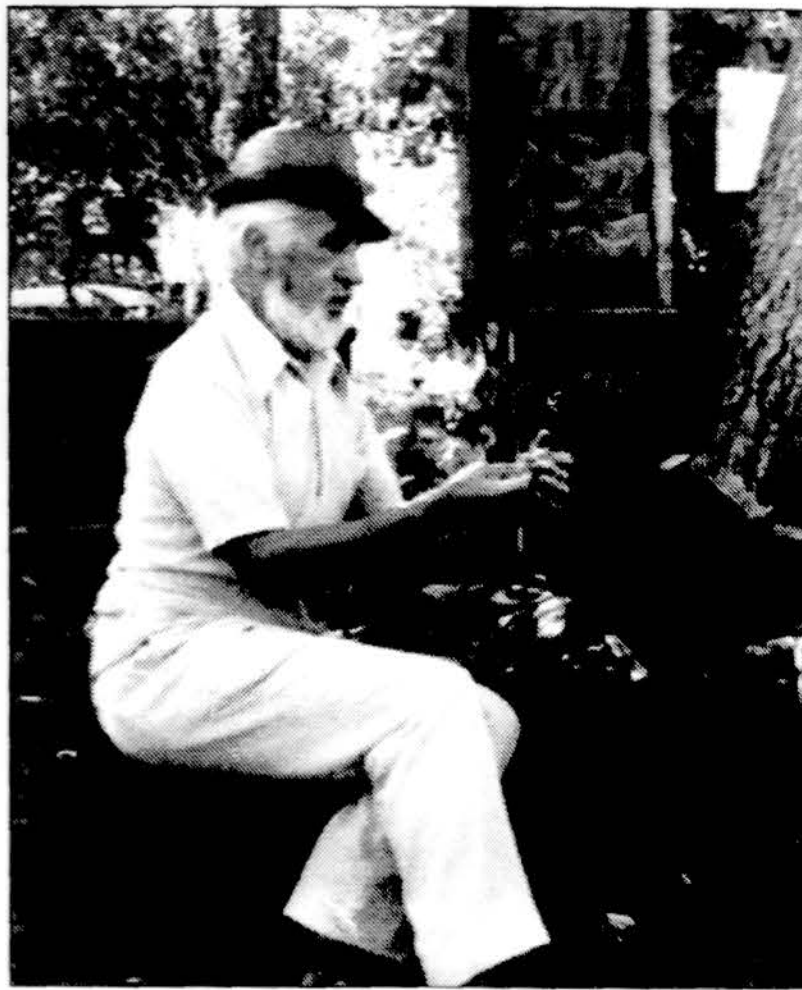
Mokslo knygų leidyba Lietuvoje daugiausia susijusi su Vilniaus universiteto veikla. Pirmoji knyga iš tikslųjų mokslų srities – tai Jono Rudaminos – Dusetišio 1633 metais lotyniškai parašytas veikalas *Garsiausios teoremos ir problemos*. Didelio formato, iliustruotas raizininiais, dailiai sumaketuotas, su puošnia dedikacija valdovui. Iš turinio visiškai aišku, kad naujausias to meto tikslųjų mokslų idėjos Europoje – tarkime, Koperniko kosmologija, optikos reiškinų teorija, materijos sandaros klausimai, radoso atgarsis bei svarstymų auditoriją ir Lietuvoje. Įdomus yra knygoje aprašyti mokslo pasiekimų taikymai karyboje, balistikoje, žemės matavimuose, pilių fortifikacinių sistemų skaičiavimuose. Knygos autorius kilęs iš garsios Lietuvos bajorų šeimos; joje – ir karvedžiai, ir politikai, ir šventu gyvenimu išgarsėjęs misionierius Kinijoje Andrius Rudamina.

1639 metais universiteto tipografija išspausdino pirmąją Lietuvoje astronomijos knygą – Alberto Dyblinskio parašytą *Astronomijos šimtinę*. Ji nedidukė, bet iliustruota brėžiniais ir žaviai naiviomis graviruojomis, vaizduojančiomis dangaus sviesulius su žmonių veidais. Knygą sudaro šimtas klausimų ir atsakymų. Įdomu, kad Mikalojus Kopernikas, nors jo knyga ir buvo įtraukta į Vatikano draudžiamų platinti knygų sąrašą, čia pristatomas kaip „genialiausias, išmintingiausias“. Ir vis tik šis leidinys – savo laikmečio kūdikis: smagiai nutiekia tokie dalykai kaip pragrauotos žemės vėdujės apskaičiavimas. O nelabųjų ten gali tilpti tiek, kad kiekvienam

iš mūsų tėtų po trečdali vėlniuko... Nepaisant šių kontrastingų epochos atspindžių, knyga *Astronomijos šimtinė* yra Lietuvos mokslo pasididžiavimas, toli pralenkusi kaimyninių šalių astronomijos leidinius. Mūsų kultūrai ši leidinių dar labiau sureikšmina joje pateiktas žiupsnelis liaudiškų tikėjimų apie žvaigždes.

O štai iš Kazimiero Semanavičiaus veikalų *Didysis artilerijos menas*, išleisto 1650 metais Amsterdame, mokėsi visų Europos šalių kariūnai. Ir beveik šimtmetį nebuvo geresnio, išsamnesnio vadovėlio. Todėl jis buvo išverstas iš lotynų į prancūzų, vokiečių ir anglų kalbas, plačiai naudotas kitų autorių. Knyga parašė žemaičių bajoras, Vilniaus universiteto auklėtinis. Savo žinių dėka K. Semanavičius užėmė aukštus postus Lietuvos kariuomenėje. Knygoje autorius įtvirtino savo prioritetą daugiaapokopių raketų, raketinių tūčių ir delta formos stabilizatorių išradimuose. Veikalas įdomus daugeliu požiūrių; čia apibendrintos mechanikos, chemijos, technologijos žinios. Netgi mokoma, kaip naudotis skaičiavimo technikos pirmtaku – proporcionaliu. Ir daugybė puikių iliustracijų, piešinių ir brėžinių, atliktų patyrusio raizytojo ranka. Musų laikais knyga išversta į lenkų kalbą, skyrelis apie raketas – į rusų, o anglai pakartojo senąjį leidimą kaip labai vertingą mokslo istorijos paminklį.

Aptartosios knygos – reprezentatyvus to meto leidybos pavyzdžiai. Faksimiliniai jų leidimai su vertimu į lietuvių kalbą būtų reikšmingas Lietuvos mokslo minties, mūsų intelektualinių pasiekimų, indelio bendraeuropinėje kultūroje pažymėjimas. Ir labai tikėtų šį darbą paskirti arčiau Lietuvos tukstantmečio paminėjimui.

Antanas Tamošaitis 1975 metais Kingston, Ont., Kanadoje.
Aldonos Veselkienės nuotrauka.

Antano ir Anastazijos Tamošaičių sodyboje, Kingston, Ont., 1988 m. Iš kairės: Anastazija Tamošaitienė, A. Tamošaitis ir Aldona Veselkienė.

Tavo auksinės rankos

LIDIJA ŠIMKUTĖ

Mamai

RANKOSE

laikau tavo nuauštą
lino rankšluostį

jis matęs ir girdėjęs
daug

bet tyli

tu irgi nutilai
išėjus amžinybėn

šį dieną
ir aš būsiu tyli
kol nakties lakštingalos
pradės giedoti

Motinos diena 2005

„Mama, mamyte! – tylu niekas neatsako“. Tai pirmieji žodžiai iš vaikystėje skaitytos pasakos „Smuikininkas“, kuriuos prisiminiau sėdėdama prie Tavo nakties tyloje, kai amžinai užmerkei akis po sunkios savaitės. Per ašaras jaučiau didelę palaimą, išgyvenusi Tavo šventą ramybę, ir iš- tvermę, kai Tavo vėstančios rankos apėmė mano skruostus.

Toje pasakoje motina prieš mirtį dovanuoja savo sūnui Pirmosios komunistinės progą iš len- tu sukaltą trijų stygų smuiką. Ji neįstengė nupirkti geresnio. Dovanodama smuiką, motina priminė sūnui tą pasakos smuikininką, kuris irgi grojo tik trim stygomis. Pirmoji styga buvo padaryta iš meilės, antrioji iš tiesos, o trečioji iš vilties kibirkščių. Atėjus Motinos dienai, našlaitis, atskliaupęs prie motinos kapo, grojo visa širdimi, iš- gaudamas toms stygomis da- viau negu galėtų kitas, groda- mas geriausiu smuiku. Ne- tikėtai išgirdo našlaitio grojimą pasiturintis žmogus ir pasir- yžo berniukui suteikti galimybę mokytis muzikos, tikėdamas, kad jis taps garsiu smuikininku. Štai kaip viskas susiklostė motinos meilės dėka.

Mamyte, atleisk, kad mano žodžiai neįstengia išgauti to- kius, kaip to smuiko, nuosta- bius garsus Tavo šlovei. Juk abu su tėveliu iškepėjot manje

L. Šimkutės mama su tėvu sutuoktuvų diena, 1933 metais.

Mama Eugenija Šimkienė su vaikais — Lidija ir Algirdas 1944 metais.

pagarbą lietuviškam žodžiui. Norėčiau, kad mano žodžiai skambėtų kaip giesmė Tau. Tavo meilė ir gerumas rišo visą mūsų šeimą. Tu nuolat buvai mums gyvenimo ramstis, pa- guoda, pavyzdys ir dovana, už ką mes liksime Tau amžinai dėkingi. Duok Dieve, kad Tavo pavyzdys suteiktų mums stip- rybę. Tavo gyvenimo kelias buvo nelengvas. Reikėjo palikti pavyzdinę ūkį, sekė pabėgė- lių stovyklos, kūrimasis nau- jame krašte – Geelonge, Australi- joje, kur būrėsi lietuvių ben- druomenė. Po tėvelį ištikusio insulto atvažiavote į Adelaidę būti arčiau mūsų. Esu dėkinga vyriui Romui, kuris, tarsi sū- nus, visapusiškai padėjo, bei

Matau Tave darbuojantis daržė – Tu taip buvai susieta su žeme, su ta mintyse įstrigusia gimtinės žeme, kurią su tėveliu pasiryžote palikti dėl vaikų ateities. Likimas atnešė mus į šį tolimą Australijos žemyną. Tavo pelenai, kaip ir tėvelio, jau gražinti ir numylėta Lietu- vos žemė – į Mosėdžio kapines, kurios visai netoli Jūsų žemės Krakų kaime.

Laikui bėgant, nustojai jėgų. Pradėjo slubuoti atmintis po klubo operacijos ir tėvelio mir- ties, kuri 20 metų slaugė neap- sakomai sunkiomis sąlygomis, ypač jo paskutiniuosius gyvenimo metus. Tavo ištvėrmė buvo pa- vyzdžiu ir aštuonerius metus prieglaudoje. Palaipsniui nyko atmintis ir per paskutinius metus mažai kalbėjai. Apdova- nodavai mus ir prižiūretojus padėkos šypsniu. Stebinai savo kantrybė ir visi stebėjosi, kaip neužmiršai mėgstamų dainų žodžių... Tavo akys nušvisdavo, kai dainuodavome kartu. 2004 m. Motinos diena Tau prinėšėm gėlių. Po tos nuostabios dienos nustojai valgyti ir dainuoti. Pa- galiau, gegužės 20 d., dangui ati- davai širdį ir SAVO RANKAS.

Leidiniai

Dailininkės kraitis — Lietuvai

Dailininkė Magdalena Bi- rutė Stankūnienė — mums Čikagoje tokia sava, pažįsta- ma, nuolat matoma renginiuose, parodose, visad maloni, be- sišypsanti nuosirdžia šypsena. Bet ar iš tikrųjų žinome jos plačiuosius kūrybos pasiekimus, jos nepaprastą darbš- tumą, sugebėjimą atrasti nau- jus kelius ir žanrus? Turbūt nepriklausomybę atkūrusi Lietuva per penkiolika pasta- rųjų metų turėjo daugiau pro- gų pažinti šią darbščią dai- lininkę, negu net „jos kaimy- nai“ Čikagoje.

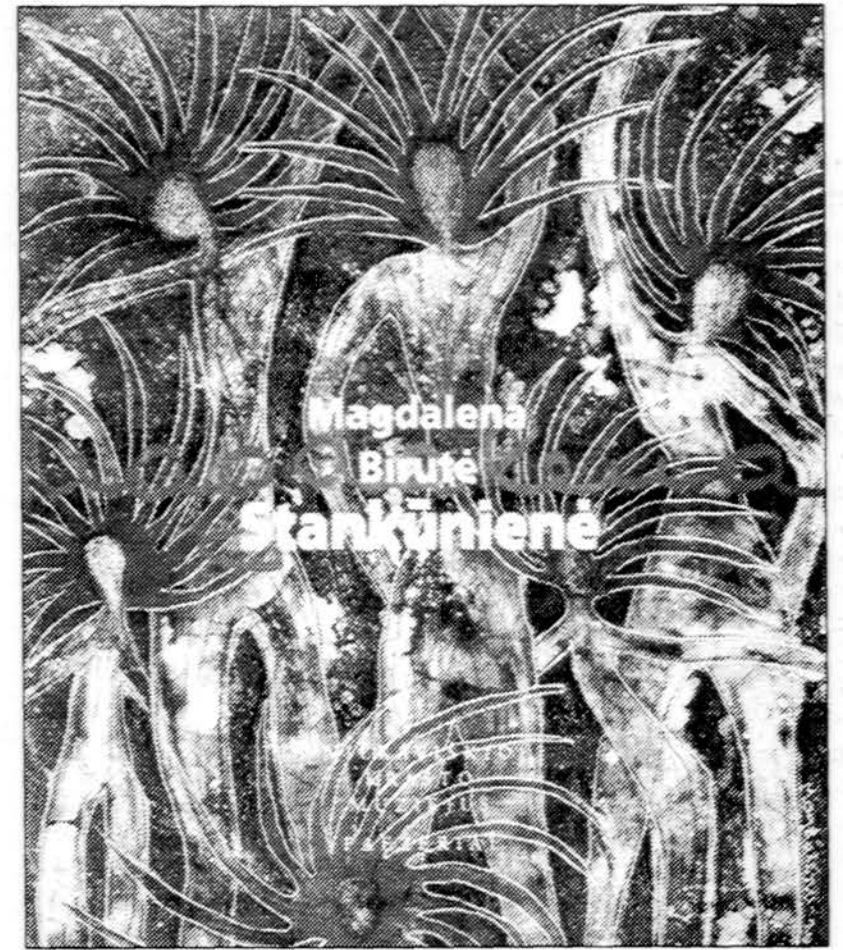
Šiemet Lietuvoje išleisti trys spalvingi katalogai, pris- tatantys dail. Magdalenos B. Stankūnienės kūrybinį kelią ir jos darbus, padovanotus Lietu- vos muziejams bei galerijoms. Visi trys katalogai puošniai išleisti, žydėte žydi spalvoto- mis M. B. Stankūnienės paveik- slų reprodukcijomis (iš es- mės nemažą dalį kūrinių temų būtent ir sudaro gėlės, gamtos motyvai). Kaip rašoma dvie- jose katalogų įžangose: „Žino- mos iševijos dailininkės Mag- dalenos Birutės Stankūnienės — Stankūnienės dovanotų kūrinių yra daugelyje Lietuvos muziejų ir kai kuriuose kitose krašto kultūros židiniuose. Čikagoje gyvenanti dailininkė didesnius savo darbų rinkinius došniai dovanuoja Vilniaus ir Kauno muziejams, neliko nus- skriausti ir mažesni miestai — Vilkiškis, Biržai, Kudirkos Naumištis, Plungė, Rietavas, Skuodas, Molėtai“.

Būtent du mažesniusius katalogus ir išleido muziejai, kuriems buvo parodytas dai- lininkės dosnumas. Štai ką pa- vadinti vienodai: *Magdalena Birutė Stankūnaitė-Stankū-*

nienė. Lietuvai dovanoti kūri- niai. Vieną katalogą išleido Molėtų krašto muziejus; teks- tas Gražinos Merekaitės (ka- talogai išleisti dailininkės lė- šomis); antrasis išleistas Biržų krašto muziejiaus „Sėla“; teks- tas Ingridos Korsakaitės. (Abiejuose santrauka pateikia- ma ir anglų kalba.) Katalo- guose išspausdintos tiems mu- ziejams dovanotų kūrinių re- produkcijos: batika, grafika, tekstilė, tapyba, raiziniai. Nors gan trumpai pateikiami ir dailininkės svarbiausieji biografijos bruožai.

Trečiasis katalogas — *Magdalena Birutė Stankūnie- nė* (Vilkiškio krašto muzie- jus; Paezeriai) — didesnio for- mato, jame daugiau teksto, paruošto Aldonos Žemaitės, nuotraukų, ne tik dailininkės kūrybos reprodukcijų, bet jose įamžintos dailininkės šeimos, veiklos, pasiekimų ir gyveni- mo įvykių akimirkos. Katalo- gas išleistas, kaip „memori- alinės ekspozicijos vadovas.“

Su Vilkiškio kraštotyros muziejumi dailininkės Stan- kūnienės artimas bendravi- mas prasidėjo 1994 m.: „kai pakeliui į Marijampolę užsuko į Vilkiškį ir susitiko su ener- ginga muziejiaus direktore Ga- briele Karaliene. Suzavėta di- rektorės energija, gaivinant krašto istoriją, M. Stankūnie- nė nutarė prisidėti prie to kil- naus darbo ir praturtinti mu- ziejų eksponatais iš savo namų Čikagoje ir savo kūrinių. Taip prasidėjo daugiau kaip dešimt metų trunkanti Mag- dalenos Stankūnienės drau- gystė su Vilkiškio krašto mu- ziejaininkais. Štai ką pati dailininkė sako apie tą drau- gystę: „Atidaviau viską, ką

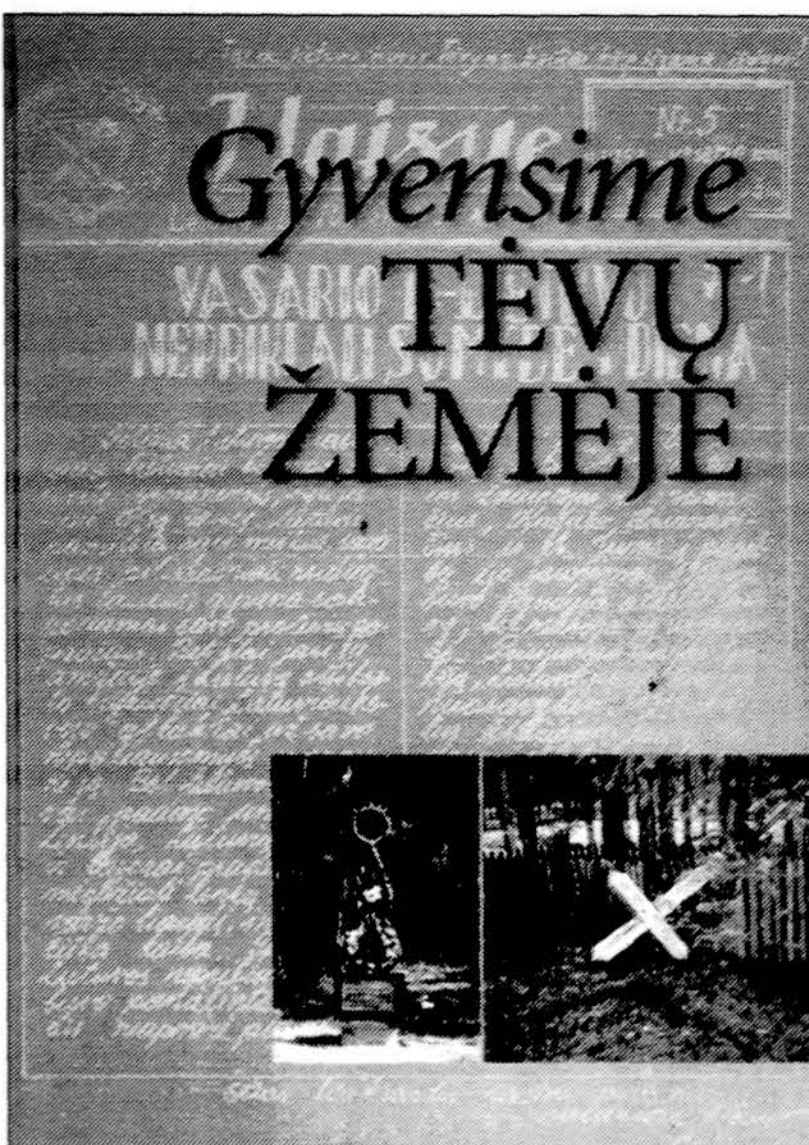
Dail. Magdalenos Birutės Stankūnienės kūrinių, dovanotų Lietuvos muziejams, katalogai, išleisti 2005 metais.

brangiausio buvau sukaupti iš kelionių, namų reikmenų, iš vyro dovanų. Padovanojau ir teltelių suvinėtas staltieses. Net ir šeimos nuotraukų nepa- gailejau muziejui atiduoti. Te- gu žino mano kraštiečiai, kad jų ir savo gimtinės nepa- miršau“ (5 psl.). Visos šios do- vanos matomos pastovioje mu- ziejiaus ekspozicijoje, įrengtoje keliuose kambariuose. Dai- lininkė dažnai aplanko Lietuvą,

visuomet butinai užsuka į Paezerius ir papildo muziejų naujais eksponatais. Ji yra daug prisidėjusi prie kraštoty- ros muziejiaus ir Paezerių dva- romų atnaujinimo, pageri- nimo. Kataloge *Magdalena Birutė Stankūnienė* atsispindi jos meilė gimtajam kraštui ir rūpestis jo kultūriniais lobiais.

Visų trijų katalogų spau- dos darbas atliktas kruopščiai, sąžiningai, visi trys sudaro labai malonų išpūdį.

Mes, kaip paukščiai į Lietuvą grįžtam...

Gyvensime tėvų žemėje — tai nauja, albumo dydžio knyga, kurią 2004 m. pabaigoje išleido Socialinių įstaigų priežiūros ir audito departamentas prie So- cialinės apsaugos ir darbo mini- sterijos. Knyga išleista su kom- paktnė plokštele, 208 psl. Kny-

gos sudarytoja — Rima Gudely- tė, redaktorė — Nijolė Vyš- niauskiėnė. Spausdino UAB „Logotipas“ Utenos g. 41 A, LT- 08217 Vilnius.

Knyga gausiai iliustruota nuotraukomis. Tai leidinys apie vieną skaudžiausių mūsų tau-

tos žaizdų — žmonių trėmimus ir tremtinių bei politinių kalin- nių grįžimo į Lietuvą progra- mą.

Knyga prasideda Socialinių įstaigų priežiūros ir audito de- partamento direktoriaus Aivy- do Keršulio pratarne ir Tremti- nių grįžimo fondo pirmininko Vytauto Cinausko įvadiniu zo- džiu.

Knygą sudaro 5 dalys. Pirmą dalį — „Neužmiršti...“ Tai Lietu- vos žmonių trėmimų apžval- ga ir tremtinių, politinių kalin- nių bei jų šeimų grįžimo į Lie- tuvą programa.

Antra dalis — „Iš kur grįž- tame...“ Tai buvusių tremtinių prisiminimai apie trėmimus, pasakojimai apie gyvenimą tremtyje. Šioje dalyje gausu nuotraukų iš tremtinių gyveni- mo toli nuo Lietuvos, raštų laiškų kopijų.

Trečia dalis — „Mes kaip paukščiai į Lietuvą grįžtam“. Čia pasakojama apie tremtinių vaikų grįžimą į protėvių žemę, apie Vilniuje įsikūrusią mokyklą „Lietuvių namai“, ku- rioje mokosi ir šalia jos gyvena iš visų Žemės kampelių sugrįžę lietuvių vaikaičiai. „...Tai mes, suskridę į Lietuvos namus“ iš- tolimesnių kraštų. Mano širdis kupina meilės ir dėkingumo šiems namams, mieliems moky- tojams. Jie man dovanoja gimtąją kalbą — brangiausią do- vaną, kūdikystėje įduotą ma- mos tolimoje Kazachijoje“, — rašo šios mokyklos mokinė Re- nata. Šiame skyriuje daug tokių laiškų, nuotraukų. Įdėtas ir žemėlapis, kuriame pavaiz- duota iš kokių kraštų atvyko mokyti vaikaičiai tų žmonių,

kurie ne sava valia kaskada- turėjo palikti Lietuvą.

Ketvirta dalis — „Kad lietuvių kalbos žodžiai pasilikytų ir lydėtų“. Tai pats didžiausias knygos skyrius. Jame „Lietu- vių namai“ mokyklos moky- tojai pasakoja apie mokyklą, jos tikslus, apie puoselėjimą meilę lietuvių kalbai bei kultūrai, „apie mūsų buvimą drauge“. Šioje knygos dalyje išspaus- dinta daug mokinių pasisa- kymų, ištraukų iš jų rašinių.

Per vėlu, per vėlu mums sugrįžti — gal negrįšim atgal niekada, tik vaikai, mės vaikai tesugrįžta, te jiems tėviškės sodai žalios

Paskutinė knygos dalis — „Sociologiniai tyrimai. Diagra- mos. Lentelės“. Čia pateikti grįžtančių nuolat gyventi į Lie- tuvą politinių kaliniių ir tremti- nių sociologiniai tyrimai, apta- riamos atsakiusiųjų profesinio mokymosi, darbinės nuostatos, grįžtančiųjų aprūpinimas gyve- namosiomis patalpomis, socia- linė parama bei psichologinė pagalba, numatoma pagaidu- jančių sugrįžti į Lietuvą as- menų ateities vizija. Taip pat šioje knygos dalyje pateikiama daugybė diagramų ir lentelių, akivaizdžiai parodančių politi- nių kaliniių ir tremtinių inte- gracijos į visuomenės gyvenimą veiksnių sistemą.

Knygoje išspausdintas spalvo- tas žemėlapis su kaliniių lage- rių ir tremtinių tremties vieto- mis bei pateiktos rusų san- traukos anglų ir knygos kalbos.

Laima Apanavičienė